

A kisebbségpolitikus MÁRTON ÁRON

Írta Vincze Gábor
HUNSOR publikáció

"A Teremtő Isten elgondolása szerint a kis népek létjoga éppoly erős, mint a nagyoké."

Ötven éve annak, hogy az észak-erdélyi magyarság ismét kisebbségi sorba került. A magyarságra zúduló különböző kisebbségellenes törvények, rendeletek, a maniu-gárdisták gyilkosságai ellen nem csak a magyar kommunisták tiltakoztak, hanem felemelte szavát Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspök is. Az elmúlt ötven évben megjelent visszaemlékezések és néhány szakmunka idáig inkább csak a kommunisták-vezette Magyar Népi Szövetség kisebbségvédő küzdelmeivel foglalkozott, ezért kevesen tudják, hogy az 1944. augusztus 23-át követő években a kommunistákon kívül mások is kivették részüket az erdélyi magyarság jogaiért folytatott harcból.

A bécsi döntéssel kettévágott Erdélyben nagyarányú exodus vette kezdetét. Északról a románok távoztak Dél-Erdélybe, vagy a Regátba, míg a fasiszta Antonescu-rezsim elől 200.000 magyar menekült el Észak-Erdélybe, vagy egyenesen a trianoni Magyarország területére. **Márton Áron a helybenmaradást választotta**, Dél-Erdélyben, egyházmegyéje székhelyén maradt. Tudatosan cselekedett így, hiszen nem akarta, hogy a "nyáj pásztor nélkül maradjon". Úgy gondolta, a kisebbségi lét szorításában élő maradék magyarságnak nagyobb szüksége van rá, mint az anyaországhoz visszakerült észak-erdélyieknek. A négy év alatt a püspök a dél-erdélyi magyarság nemhivatalos, **erkölcsi-szellemi vezetőjének** számított. Szavára egyaránt odafigyeltik úgy Bukarestben, mint Budapesten. És hogy nem csak a magyar nép mellett állt ki, erre ékes bizonyíték, hogy 1944. május 18-án, Kolozsváron a Szent Mihály templomban, az észak-erdélyi zsidók deportálása ellen nyilvánosan is felemelte szavát. Kolozsvári beszéde után levélben kérte Jaross belügyminisztert, hogy: *"az embertelenséget akadályozzák meg, vagy ha erre nem képesek, ne működjenek közre több ezer ember elpusztítására irányuló cselekményben közre."*

A bukaresti antifasiszta királypuccs ("kiugrás") után egy nappal, 1944. augusztus 24-én az Erdélyi Párt titkára, Vita Sándor és Tamási Áron felkeresték az akkor ismét Kolozsváron tartózkodó, Márton Áront, aki egyetértett azzal a tervvel, hogy Horthy kormányzót rá kell bírni a mielőbbi kiugrásra. (Egy 1945. szeptember 12-i, Dálnoki Miklós Bélának írt levél szerint még arra is felkérték, hogy *"vegye át a magyarság vezetését"*.) Mialatt Kolozsváron - népfrontos szellemben - a középosztály képviselőitől a börtönből szabadult kommunistákig, mindenki a város megmentésén fáradozott, Dél-Erdélyben még az addigiaknál is rosszabbra fordult a helyzet. Szeptember elejétől kezdve több ezer magyart hurcoltak el a román hatóságok a különböző internálótáborokba, és köztük ott voltak a magyar középosztály azon tekintélyes képviselői is, akik esetleg alkalmasak lehetnek volna arra, hogy az erdélyi magyarság önszerveződésének élére álljanak, mint például Jakabffy Elemér, Willer József, vagy Szász Pál.

Márton Áron ebben az időben gyakorlatilag háziőrizetben volt. Azonban a kényszerű elszigeteltség alatt is sokan számontartották a püspököt, mint aki az erdélyi magyarság igazi, autentikus képviselője. Jelentősége akkor nőtt meg igazán, amikor kiderült, hogy 1944. őszétől kezdve az erdélyi magyarság érdekvédelmét kisajátította, mintegy **monopolizálta** egy szűk kommunista csoport.

A volt "madoszisták" (a Magyar Dolgozók Szövetsége 1934-38 között az RKP legális fedőszerve volt) helyzetét két tényező is megkönnyítette:

- Maguk mögött tudhatták a Vörös Hadsereg támogatását;

- A magyar polgárság tekintélyes politikusai vagy internáló táborban voltak, vagy a románok feljelentésére a szovjetek hurcolták el, mint Vita Sándort, vagy Teleki Bélát.

gy a kommunisták "nyerő" helyzetbe kerültek, és egyelőre "konkurrencia" nélkül sajátíthatták ki az erdélyi magyarságot érdekvédelmét. (Így vált az MNSZ "nemzetiségi anyaszervezetté".) Azt még el kell mondani, hogy kezdetben az MNSZ komoly bizalmi tőkével rendelkezett, és ezt megint a Szovjetunióknak köszönhető, ugyanis 1944. november 12-én a Maniu-gárdisták vérengzéseire hivatkozva Vinogradov tábornok kiutasította Észak-Erdélyből a román közigazgatást. Észak-Erdély magyarsága 126 napig haladékot kapott...

A román közigazgatás csak a szovjet-barát Groza-kormány március 6.-i kinevezése után térhetett vissza Észak-Erdélybe, és ezután hamar kiderült, hogy az MNSZ a remélnél kisebb védelmet tud nyújtani az erdélyi magyarságnak a megújuló román nacionalista támadásokkal szemben: 1945. tavaszától a magyarellenes terror csak erősödött, a földreformmal ismét a magyaroktól vették el a földeket, és a különböző rendeletekkel pedig szemmel láthatólag a **magyar társadalom tudatos pauperizációjára** törekedett a bukaresti kormány.

Márton Áron már 1945. Húsvétján (március 14-én) a szószekekről tiltakozott a méltánytalanságok ellen: *"El kell oszlatni a gyűlöletet és teljes határozottsággal vissza kell utasítani azokat a módszereket és mesterkedéseket, melyekkel azt szítani és táplálni szokták."* Határozottan kijelentette: *"Amint az egyénnek joga van az élethez, családalapításhoz,... ugyanúgy joga van a nemzetiségnek, hogy a maga sajátos életét szabadon élje..."* A figyelmeztetésének természetesen semmi visszhangja sem lett. A magyarüldözés lankadatlan erővel folyt tovább. Az MNSZ delegációi szinte havi rendszerességgel járták a bukaresti minisztériumokat, de a hangzatos ígéretek gyakran beváltatlanok maradtak...

Ebben a helyzetben az erdélyi magyar középosztály Márton Áronhoz kötődő csoportja 1945. szeptember 12-én levelet írt a budapesti miniszterelnökségnek, amelyben arra kérte azt, hogy *"alkalmas úton vegye fel az érintkezést Márton Áron erdélyi püspökkel, és a békeszerződéshez szükséges tájékoztatást tőle szerezze be, vele tárgyaljon."* A levél szerzői beszámoltak a magyarság végtelen elkeseredéséről, valamint arról, hogy már Grozában sem bízik a magyarság. *"A székely nép annyira eldöntötte magában a román uralomtól való elszakadást, hogy inkább hajlandó szovjet tagozat-állammá lenni, mint a románsággal együtt állami életet élni."* A magyar-román határkérdéssel kapcsolatban pedig először körvonalazták azokat a - Márton Áron által is támogatott - elvárásokat, melyekről úgy gondolták, hogy az erdélyi magyar társadalom többsége támogat. A javaslat szerint: *"Erdély kettéosztassék: román Erdélyre és magyar Erdélyre "*.

A levél megírása után két hónappal azonban gyökeresen megváltozott a helyzet: a kommunisták-vezette Magyar Népi Szövetség - az RKP vezetősége, és Groza miniszterelnök nyomására - **az erdélyi magyarság nevében** olyan kiáltványt adott ki, mely szerint: *"... az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés..."*. A kiáltvány közzététele után az erdélyi magyar polgárság felelős tagjai úgy gondolták, hogy a nagyvilág előtt be kell bizonyítaniuk, hogy a kiáltvány nem a magyar nép véleményét tükrözi.

Márton Áron kezdeményezésére - Lakatos István visszaemlékezése szerint - Kolozsváron, Venczel József lakásán bizalmas értekezletet tartottak Szász Pál, az EMGE vezetőjét, Korparich Ede, a Kaláka Szövetkezeti Központ elnöke, Lakatos István szociáldemokrata politikus, a Szövetség Szövetkezeti Központ elnöke, Buza László nemzetközi jogász egyetemi tanár, Juhász István, a Református Teológia rektora, Nagy Géza, az EME titkára és Venczel József egyetemi tanár, Márton Áron püspök bizalmasa részvételével. A többórás tanácskozás után megbízták Venczelt, hogy az rajzoljon egy néprajzi térképet és azon húzzon egy lehetőleg igazságos választóvonalat úgy, hogy minél kevesebb román kerüljön Magyarországra és minél kevesebb magyar maradjon Romániában. (A megrajzolt térképen Magyarországhoz került volna 1.350.000 magyar és 850.000 román.) Elkészítettek egy memorandumot melyben felhívták a budapesti kormány figyelmét arra, hogy: *"Az erdélyi magyarság felfogása szerint, sem neki magának, sem pedig a magyar kormánynak nincsen joga Erdély tekintetében, amely a magyarság összességének is létfontosságú kérdése, önkéntes felajánlással területi lemondásba belemenni... A magyarság most már minden*

román politikai rendszert megismert, de tûrhetõ életviszonyokat számára egyik sem hozott... Az erdélyi magyarság pedig éppen ezért elvárja, hogy a magyar kormány a maga részérõl is mindent el fog követni annak érdekében, hogy a béketárgyaláson az erdélyi magyarságot kielégítõ területi rendezés jöjjön létre." Ezenkívül levélben felkérték gr. Teleki Gézát, hogy õ képviselje a béketárgyalásokon az erdélyi magyarság érdekeit, mivel benne jobban megbíznak, mint Gyõngyõsi János külügyminiszterben. Az április 29-i keltezésû memorandumot Márton Áron, Vásárhelyi János református püspök, Szász Pál, Korparich Ede és Lakatos István írták alá, majd azt eljuttatták Nékám Sándor bukaresti ügyvivõnek. Népeinek sorsa fölötti aggodalom azonban arra is késztette Márton Áront, hogy személyes levéllel forduljon Groza miniszterelnõkhöz, feltárva elõtte az erdélyi magyarság legsúlyosabb sérelmeit, illetve tisztázza az erdélyi magyarságnak a határkérdéshez való viszonyát. Az 1946. január 28-i levélben kíméletlen õszinteséggel tárta fel az erdélyi magyarság szenvedéseit. A sérelmek felsorolása után, a novemberi kiáltványra utalva, a püspök kijelentette:

*"Nagyméltóságodat nem téveszthetik meg azok a nyilatkozatok, amelyeket egyesek a magyarság nevében tesznek, illetve a magyarságnak sugalmaznak. A romániai magyarságnak ma sincs magaválasztotta politikai képviselõje... **Mozgási, gyûlekezési, szólási szabadsága kizárólag annak a csoportnak volt, amely a Magyar Népi Szövetséget alkotta... a Magyar Népi Szövetség egyes vezetõ emberei - saját elhatározásukból-e, vagy kívánságra?, nem tudjuk - olyan tartalmú politikai nyilatkozatokat kockáztattak meg, melyek a magyarság egyetemében élénk tiltakozást váltottak ki. Mindezek következtében a magyar tömegek a Magyar Népi Szövetséggel mind élesebben szembefordultak, és annak vezetõit a legsúlyosabb vádakkal illetik. A Magyar Népi Szövetség ezek ellenére igyekszik pozícióját megtartani, de az eszközök, amelyeket ennek érdekében éppen ezekben a napokban alkalmazásba vett, a terror jegyeit viselik magukon."***

Márton Áron a levél megírását követõen azonban már ismét a nyilvánosság elõtt tiltakozott az erdélyi magyarság kiszolgáltatottsága miatt. 1946. április 7-én Kolozsváron, a Szent Mihály templomban tartott szentbeszédében mondotta a következõket: *"... A gyûlöletet ma is szítják, népünket sok helyen ma is üldözik, a vagyonát ma is mindenféle címen elveszik."*

Márton Áron 1946. pünkösdjén, június 11-én, a hagyományos csíksomlyói búcsún, ahol addig még soha nem látott tömeg, mintegy 150.000 ember vett részt, ismét felemelte szavát népe védelmében. A katolikusokon kívül a többi erdélyi magyar felekezet hívei is igen nagy számban voltak jelen. Ekkorra már Erdélybe is eljutott a párizsi határozat híre, mely szerint a nagyhatalmak ismét visszaállították a trianoni határokat. Ennek hatására a különben igen fegyelmezett csoportokban felvonuló tömeg hangulata rendkívül nyomott és egyben annyira feszült volt, hogy az elkeseredettség könnyen politikai tüntetésben robbanhatott volna ki. Hallatszottak olyan hangok is, amelyek azt kívánták, hogy a gyûlekezetnek az 1918-as gyulafehérvári példa nyomán **nemzetgyûléssé** kellene átalakulnia és a párizsi határozat elleni tiltakozás jeléül a Magyarországhoz való csatlakozást kellene követelni. Ilyen körülmények között Márton Áronra hárult az a feladat, hogy az indulatokat levezesse. A püspök ezért beszédében tiltakozott ugyan a határozat ellen, de egyben a tömegszenvédélyeket is igyekezett levezetni.

*"Az 1946. május 7-ig a párizsi határozat tulajdonképpeni jelentését ma sem ismerjük... Az a keserû csalódás azonban, mely a hírek hatása alatt a lelkeken erõt vett és amely sokakat már a kétségbeesés örvénye felé sodort; továbbá az a támadó gyûlölet, mely ugyanerre a hírre a másik oldalról ellenünk újult erõvel fellángolt, kötelességünkkel teszi, hogy aggodalmunknak hangot adjunk... Szabad emberhez és szabad néphez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten-adta jogunk van... **Aggódtak a hatóságok, hogy nyílt politikai tüntetések lesznek. De Ti imádkozni jöttetek ide, s én épültem azon a példás fegyelmen, amelyet útközben tanúsítottatok. Ugyanilyen fegyelmezetten térjete vissza."** (A püspök egyébként is csillapítani igyekezett az elkeseredés szülte szenvédélyeket. A magyar nemzeti zászlók felvonultatása miatt a csendõrökkel támadt incidenseket, - melyek könnyen a székelyek ellenszegülését eredményezhették volna -, tapintatosan elsímította.)*

A beszéd elmondás után a püspököt felkereste a jelenlevõ községek férfiküldöttsége és megkérte beszédének a szövetséges nagyhatalmak képviselõihez való továbbítására. (A

Kertész István-vezette magyar béke delegáció valóban kivitte magával Párizsba a beszédet.) Hazavezető útjában a szentkeresztbányai munkások köszönetet mondtak a csíksomlyói beszédért és reményüket fejezték ki, hogy a püspöki szót a béketárgyaláson is meghallgatják. Marosvásárhelyen a református esperesi kerület tanácsa közölte vele, hogy mögötte áll minden hasonló természetű megnyilatkozásában. Ugyanezt hozták tudomására az unitáriusok is. (Márton Áron csíksomlyói beszédét ekkor már az erdélyi magyar sajtó nem közölhette!) 1946. november 19-én (igazi balkáni csalással) a kommunisták nyerték meg a parlamenti választásokat, 1947. februárjában pedig Párizsban aláírták a békeszerződéseket, mely eldöntötte az erdélyi magyarság jövőjét is. Kiderült, hogy Márton Áronnak volt igaza: amint Románia aláírta a békeszerződést, a magyarságnak tett "engedmények" is megszűntek, a további jogbővítésre már nem nyílt lehetőség.

A békeszerződés aláírása után Márton Áron már csak a meglévő magyar intézmények védelmére szorítkozhatott, ugyanis jól tudta, hogy a kisebbségi sorsban mennyire fontos az államhatalomtól független egyházak és iskolák megléte. Az 1948. augusztus 3-i oktatási törvénnyel azonban az összes egyházi iskolát államosították, a 4-i vallásügyi törvény pedig feloszlatta a szerzetesrendeket, az egyházat igyekezett alárendelni a világi hatalomnak. Az iskolák államosítása súlyos csapást jelentett az egész romániai magyar oktatásra. Csak a gyulafehérvári egyházmegyének 12 óvodáját, 173 elemi iskoláját, 10 főgimnáziumát, 2 tanítóképzőjét és más felsőoktatási intézményét államosították. A püspök természetesen ez ellen is tiltakozott, kijelentve, hogy: *"Nem veheti senki rossz néven, ha iskoláink és nevelőintézeteink elvesztése fölött könnyeket hullatunk. Iskoláink visszaszerzése érdekében a törvényes lehetőségeket és eszközöket felhasználjuk."* Azonban lassan "szorult a hurok" a egyháza körül, és egyre inkább a vallásszabadság léte forgott kockán. A görögkatolikus egyházat "egyesítették" az ortodox egyházba, püspökeit letartóztatták, a katolikus vallásos egyesületeket feloszlatták. A MNSZ kommunista vezetői éles kirohanásokat intéztek a "vatikáni kém" püspök ellen. Márton Áron azonban nem volt hajlandó a rezsimmel való megalkuvásra, pedig tudta, hogy mi vár rá: *"Azok a megdöbbentő események, amelyek görögkatolikus testvéreinkkel történtek, semmi kétséget nem hagynak fenn afelől, hogy számunkra is elkövetkeztek a hitvallói helyállásnak és a vértanúságot is vállaló kitartásnak a napjai."* 1949. áprilisában letartóztatták Scheffler szatmári püspök titokban felszentelt utódát, Bogdánffy Szilárdot, és hamarosan sorra követte őt az összes erdélyi katolikus püspök - Márton Áronnal együtt.

1949. június 12-én utoljára prédikált százezres tömeg előtt a csíksomlyói búcsún, majd fondorlatos módon június 21-én letartóztatták. Bár életfogytiglanra ítélték egy koncepciós perben, azonban a tekintélye akkora volt, hogy a kommunista hatóságok 1955-ben kénytelenek voltak szabadon engedni. (Az 1946. áprilisi memorandum aláírói közül csak a "hajlékony" Vásárhelyi János református püspök úszat meg börtön nélkül.)

Azok, akik a sajtó hasábjain olyan dühvel támadták, mint Balogh Edgár, vagy Méliusz József, vagy Demeter János, azt kapták "jutalmul", amit a püspök "büntetésül": az elvtársak őket is börtönbe küldték.

Sajnos a párizsi békeszerződés aláírását követő évtizedek igazolták Márton Áron meggyőződését: a romániai magyar kisebbség Romániában egy "idegen test", melytől a megszállott román nacionalisták - rendszertől, kormánytól függetlenül - erőszakos asszimilációval, vagy elűldözéssel, de azóta is meg akarnak szabadulni...

Márton Áron püspök beszéde

1946. április 7-én

a kolozsvári Szent Mihály templomban

Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szivedből és teljes elmédből és teljes lelkedből és minden erődből. Ez az első és legfőbb parancsolat. A második pedig hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat mint tenmagadat.

Krisztusban Szeretett Híveim! A misszió, melyet most ezzel a meghatóan szép körmenettel bezárunk, azért volt, hogy ennek a szentírási parancsnak a tartalmát újból átéljük. Ez a nemzedék sokat vétkezett az Isten, és sokat vétkezett a felebarát ellen. Ha szájával és külsőleg tisztelte is az Istent, a szívével, elméjével, akaratával idegen isteneknek hódolt. A felebarátot

már nem tudta ilyen könnyűszerrel félretolni az útból. A mindenütt jelenvaló Isten láthatatlan volt, de a a felebarát jelen volt, és látható, mint testvér, mint szomszéd, mint versenytárs. Ezért a parancsnak másik részét egy erőtlén humanizmussal próbálta elintézni, abban a hiú feltevésben, hogy az ember-farkast jámbor szólásokkal báránnyá lehet szelidíteni. A parancs első és második része azonban elválaszthatatlanul összefügg. Az egyik rész feltétele és egyben következménye a másíknak. Aki az Istent nem ismeri, embertársában sem fogja a testvérét felismerni. Aki Isten törvényeit nem tiszteli, az emberek jogait sem fogja tiszteletben tartani. Aki nem tudja, hogy minden hatalom onnan, felülről adatott, annak a kezében a hatalom könnyen lesz a zsarnokság eszköze. Akinek a túlvilág nem létezik, a földön fogja a paradicsomi örömöket habzsolni, s kíméletlenül ott szerzi meg, ahol találja. Az emberbaráti attitűd, amit a jószándékú filiszter társadalmi öltöny gyanánt magára szokott öltetni, csak addig szuperál, amíg az önző érdek, vagy a szenvedély első fellobbanása a biztosítékot ki nem égeti.

Krisztusban Szeretett Híveim! Egyidejűleg az egyházmegye minden részében missziók folynak. S nemcsak a hivatalos jelentésekből, hanem a hívek hálálkodó nyilatkozataiból is azt látom, hogy a lelkek Istenre éhesek, mindenütszomjasan várják és örömmel fogadják az újból meghirdetett örök ígéket. Mindenki érzi a szükségét, hogy rendbehozza lelke ügyét Istennel, és újból rendezze a viszonyát embertársával.

S azt hittük, hogy ez így lesz más vonatkozásban is. Azt hittük, ha elnémulnak a fegyverek, lecsillapodnak a szenvedélyek is és a jószándékú emberek összefognak, hogy helyreállítsák, megteremtsék a békét az ellenségeskedő nemzetek között is.

Sajnos, várakozásunkban csalódtunk, a gyűlölet szítása nem szűnt meg, sőt olyan igazságtalanságok történnek, amelyek még mélyebbre ássák a meglévő ellentéteket. És a folyamatban lévő felelősségrevonások, igazoltatások, és más, politikai természetű akciók, - legalábbis úgy-ahogy azokról a nyilvánosság értesül - azt a látszatot keltik, mintha ezen a vidéken minden bűnért elsősorban a mi népünk lenne felelős.

Szerettük volna. és óhajtottuk nagyon, hogy ezt a kérdést ne kelljen a szószékre hoznunk. De itt az igazságról és egy népnek a becsületéről van szó, s a felelős főpásztor a kérdés fölött nem térhet hallgatással napirendre. A becsület az alapvető emberi jogok közé tartozik, erkölcsi kérdés, amelyet szóvá kell tennünk akkor is, ha szavunkat másképp értelmezik, mint ahogy mi értjük.

1. Nem szépítjük azt, amit szépíteni nem lehet. Abban sem mentegetjük magunkat, amit szégyenként kell elkönyvelnünk. De tudjuk és velünk együtt tudnia kell minden igazságszerető embernek, hogy nem mi magyarok voltunk az első antiszemíták, sem időben, sem az ellenségeskedést illetően. A környéken régóta folyamatban volt a nyílt és szervezett üldözés, amikor a mi népünk felelős vezetői és közönségük fegyelmezettsége az üldözötteket védte, menekülőket befogadott, s a brutális intézkedések elöl komoly kozkázatok árán is kitért, amíg erre lehetősége volt. Nem szolgálja a lelkek kibékülésének az ügyét, ha egyesek erről megfélekednek. Ha a nyilvánvaló bosszúállás és igazságtalanságok a tömegben nem jó indulatokat vernek föl, mi a szószékről hiába hirdetjük a szeretet parancsát.

2. Nem mentjük azokat az egyéni, vagy hatósági túlkapásokat sem, amelyek az itt lakó népek jogait sértették. És a leghatározottabban elutasítjuk a bosszúnak még a gondolatát is. De a becsületünk és az igazságunk követeli, hogy az egyoldalú és túlzó beállításokat helyreigazítsuk.

Ama bizonyos döntés előtt, mellyel kapcsolatban magyarokat felelősségre vonnak, a mi népünk húsz esztendeig élt olyan kisebbségi sorsban, melyhez hasonló az ellenségünknek sem kívánunk. És vajjon ki tartja nyilván azokat, akik magyarokat, csak azért, mert magyarok voltak, megkínóztak, üldöztek; akik magyar családokat kenyerüktől megfosztottak; akik magyaroknak anyagi kárt okoztak, és maguk azon gyarapodtak; akik írásban vagy szóban - nem egyszer a tények elferdítésével - gyűlöletre uszítottak; akik a jogainkból évről-évre többet koboztak el; akik ezer és ezer magyart éveken át embertelen körülmények között munkatáborokban, később ismét ezreket - hivatalos megállapítás szerint is teljesen indok nélkül - hónapokon át lágerekben tartottak; és akik miatt magyar foglyok százai - és talán ezrei- elpusztultak...?

Erdély déli részéből a sokat emlegetett "döntés" alkalmával híveink nem azért menekültek tömegesen és fejvesztetten, elkótyavetyélve mindenüket, - koronatanú vagyok! - mintha az állampolgárok egyenjogúságát élvezték volna, hanem mert a szolgasorsot és üldözést tovább nem bírták. És ennek ma sincs vége. A gyűlöletet ma is szítják, népünket sok helyen ma is üldözik, a vagyonát ma is mindenféle címen elveszik.

Ismételjük: a bosszúnak a gondolatát is visszautasítjuk és jobb' szeretnénk volna, ha ezzel az üggyel nem kellene foglalkoznunk. De vannak elalkudhatatlan jogaink, mint embereknek is és mint népnek is, és nem engedhetjük meg, hogy a politika elferdítse a tényeket és az igazságos béke elé akadályokat vessen.

3. Divatban van az is, hogy az emberek magatartását felülvizsgálják, ellenőrzik, minősítik, büntetik a demokrácia nevében.

Véleményünk szerint a levegő annyira telítve van politikával, és a szenvedélyek még olyan hevesen kavarnak, hogy bizonyos magatartások tárgyilagos megítélése jóakarattal mellett is alig lehetséges. Akik tehát úgy látják, hogy vannak bűnök, amelyeknek a megtorlása szükséges, és úgy vélik, hogy a nagylelkűség és megbocsájtás nem időszerű erény, vigyázzanak, nehogy ugyanolyan igazságtalanságokat kövessenek el, amilyeneknek az üldözését indokoltnak tartják.

Nem tudjuk elhinni, hogy a győző nagyhatalmak vidéki kisemberek között keresnék a háborús bűnösöket. A háború igazi okaival és céljával a hatalmak tisztában vannak. Ki a felelős, ha vihar támad és elpusztítja az emberek vetését? És mit tehettek - nemcsak az egyesek, hanem a népek is - Európa ezen térségében a háború mellett, vagy ellen? Életük gyökereibe kapaszkodva, léleketüket visszafojtva figyelték az óriások élet-halál küzdelmét és figyelték annak az irányát... A felkapott és használt szólamok, legfeljebb arra lehetnek alkalmasak, hogy lelkiismeretlen emberek, azokkal visszaélve, vádakat kovácsoljanak embertársaik ellen, és az emberek közötti viszonyt tovább mérgezzék.

Egyébként is: a probléma sokkal bonyolultabb, már gyökerében, sokkal szerteágazóbb, semhogy egy politikai szólamra lehetne redukálni. A mikor a mai ember magatartása fölött ítélnének, a vádlottak padjára kell ültetni mindazokat a szellemi irányzatokat, amelyek társadalmi, politikai, erkölcsstani, vagy vallási eretnokséget hirdettek, a felnövő nemzedékek tisztán-látását megzavarták; a vádlottak padjára kell ültetni azt a propagandát, amely ezeket a tömegek lelkébe belekalapálta, az erkölcsi tekintélyeket lerontotta, az erkölcsi szabadosságot és durvaságot népszerűsítette. Itt valóban helyénvaló volna a lélekelemzés. Az ember a mostani háború vérgőzös forgatagából csakugyan ijesztő vonásokkal tűnt elő, de ez az elvadult ember az előző idők szellemi gyermeke. S a gyógykezelést egy általános és alapos lelkiismeret-vizsgálattal, és egy általános és őszinte gyónással kell kezdeni.

A demokrácia azért a legnehezebb társadalomrendező elv, mert magas erkölcsi követelményeket állít fel, mind a vezetőkkel, mind a vezetettekkel szemben. Élelmes emberek alkalmas eszközökkel sokmindent beadhatnak a népnek, a mi népünk azonban sokat tapasztalt, hamar felismeri a szavak igazi jelentését és a szavak mögött lappangó szándékot. A vezetőknek tehát aggodalmas gonddal és lelkiismeretes mérlegeléssel kell képviselniök az erkölcsi szempontokat.

A jövő uralmáért harcoló szellemek között a vita lényegében már eldőlt. És a tömegek is már döntöttek, és megindultak, hogy felsorakozzanak. A jövő század arcukat az az irányzat fogja alakítani, amely magas erkölcsi igényekkel jön, a hamissággal az igazságot állítja szembe, a gyűlöletet szeretettel igyekszik legyőzni, és a bosszúálló szándéokra nagylelkűséggel válaszol. Krisztusban Szeretett Híveim! Háborúból jövünk. Szörnyű dolgokat láttunk, cselekedtünk, éltünk és szenvedtünk végig. Térdig gázoltunk a vérben, az egymás vérében. A civilizált népek 6 éven át égőcsóvákat dobáltak egymás házára, s kajánul kacagtak, ha a szomszédot a kigyúlt házból köntös nélkül menekülni látták. Hat éven át zuhogott a testvérgyilkos Káin husángja s a hullamezők fölött a nemzetek üzleteken törték fejüket. Vértől és bűntől vagyunk mocskosak tetőtől-talpig. Alázattal, térdre roskadva, felnyitott kebellet és a tenyerünkre vett szívünkkel kérjük az Istent, hogy könyörüljön rajtunk, szabadítson meg bűnös önmagunktól, adjon új szívet és új lelket; és adjon egymás iránt és a népek között több szeretet. Ámen.

Forrás: <http://primus.arts.u-szeged.hu/doktar/texts/pispek.html>